

SUMARI

Què hi ha?	5
Filosofia i acadèmia	6
D'una historiografia	10
Més enllà dels tòpics	16
Què hi va haver?	25
Dels orígens	25
D'espiritualitats	30
Noms destacats dels segles XIV i XV	34
Del lul·lisme	38
De l'humanisme	41
Del Barroc i el misticisme	52
Racionalisme, medicina i espiritualitat	55
Què podíem fer?	61
De la Il·lustració	62
D'universitats i Il·lustració	64
Del poder i la universitat	68
De la Universitat de Cervera	73
D'una Il·lustració precària	76
D'acadèmies	79
Del pensament il·lustrat	86

Què volíem fer?	91
Una societat convulsa	92
De filosofia i llibertat	101
Republicanismes, materialismes i positivismes	105
Teosofia, espiritualitat i lliure pensament	112
Husserl, la fenomenologia i Catalunya	118
Voluntats d'institucionalitzar	123
De la Universitat de Barcelona	127
Dictadura, exili i filosofia	135
Del Col·legi de Filosofia	137
D'alguns filòsofs	142
On som?	147
De la vida filosòfica	147
D'investigar i conèixer	152
La filosofia surt al carrer	160
De filosofia i llengua	163
Jaume Serra Húnter	168
D'una llengua	172
La materialització de l'ideal	177
Del franquisme i la democràcia	181
Bibliografia	187

QUÈ HI HA?

L'any 1946, Caterina Albert, *Víctor Català* (1869-1966), va escriure: "Tothom, per humil que sia, té en aquest món, no sols la seva història, sinó també la seva prehistòria." També la filosofia en la cultura catalana, tot i que, ara com ara, no s'ha escrit. I per això demanem disculpes als nostres lectors ja que el que anem a fer és començar la casa per la teulada. Redactar una síntesi del pensament filosòfic en la cultura catalana sense tenir-ne una història prou completa. Segurament perquè, com va dir Joan Maragall l'any 1904, als catalans ens interessa més la història que la filosofia.

En farem una síntesi global, personal i subjectiva (però enraonada) encaminada a trencar tòpics i estereotips que n'han perjudicat el bon coneixement (com la mera vinculació del pensament català al tomisme o al seny, o el fet d'haver-lo encapsulat en una definició del caràcter català com a mer tarannà mercantilista, de mirada curta i de tipus afilosòfic o antifilosòfic). I voldríem obrir l'interès del lector i les portes a futures investigacions i treballs.

És cert que la història del pensament filosòfic als Països Catalans és desballestada i plena de discontinuïtats i que moltes de les seves figures més importants van haver de treballar en i des de l'exili

Joan Crexells i Vallhonrat (Barcelona, 1896-1926).

AECL

(per exemple Joan Lluís Vives, Pere Mata o Eduard Nicol). Amb tot, hi ha autors, moments i tradicions importants i és fonamental resseguir-ho per veure quin ha estat el seu text i el seu context. I això és així, malgrat que la dita popular “buscar raons” faci referència a cercar problemes o una persona problemàtica ja que els catalans també solíem dir, segons Francesc Pujols, que “la raó té molta força”.

Filosofia i acadèmia

La història de la filosofia acadèmica als Països Catalans, sobretot en la contemporaneïtat, no ha estat un món ple de gràcies, virtuts i viveses (o de treball constant i ben encaminat), per la qual cosa, l'any 1920, amb sarcasme, ironia i mala bava, Josep Pla malparlava, en les seves cartes a Josep

Maria de Sagarra, de la tasca del jove Joan Crexells: “Crexells (Joan) és un noieta que no només va a la seva, sinó que ho farà sempre perquè hi ha coses que s’enganxen, per exemple les falsedats de la filosofia que només serveixen per entabanar o per ser catedràtic, que és l’ofici que més s’assembla al de capellà”.

Estirabots a banda, si Pla dona aquesta imatge de la filosofia és per la singular idiosincràsia d’aquesta disciplina en la nostra cultura i en el nostre món acadèmic. De l’època medieval Jaume Roig en diu, a la darrera part del seu *Espill* (c. 1460):

—[...] les paraules d’en [Jaume] Pertusa, d’en Llull la seva musa, l’opinió diversa d’Occam i Escot—, tot això són coses molt etèries amb rimes subtils que plauen a la gent, però de les quals no en sol quedar gens de profit. Al meu parer, d’un predicar així se n’obté tant plaer en escoltar-lo com en comptar els florins d’una altra persona, i els que escolten aquestes harmonies i melodies —n’obtenen delit, però quan ho han sentit, el so ja ha passat— no espereu que us diguin quin haurà estat, ni que el recitin o el repeteixin, sinó que només els sentireu dir: “han tocat bé, ha predicat bé, m’ha agradat”.

Amb tot, aquesta citació també informa de tres corrents filosòfics que circulaven pels reguerots de la cultura catalana medieval: els que venen de Llull, d’Occam i d’Escot.

En concordança amb Pla i amb Roig, també tenim l’actitud de Jeroni Munyós (1520-1591), ja que, en opinió dels qui l’han estudiat, no va publicar la seva

obra perquè considerava que els llibres no tenen compradors i que l'esperit que mana arreu de la península Ibèrica és el mercantil. I és que, com escriu Cristòfor Despuig (1510-1574) a *Los coloquios de la insigne ciutat de Tortosa* (1557), que en aquells moments era la tercera ciutat més important del Principat, “els de Catalunya sempre han tingut més fets que no paraules, al contrari dels castellans, que sempre han tingut més paraules que no fets”.

No és casual, doncs, que al llarg dels anys la dita “no em vinguis amb filosofies” hagi fet fortuna i que les sàtires sobre el món educatiu i els erudits de rebotiga del país les trobem ben popularitzades i plasmades en obres com *Els savis de Vilatrista* (1907) i *Els analfabets* (1928) de Santiago Rusiñol (1861-1931) i *Senyor ruc, mestre d'estudi* (1908) de Pompeu Crehuet (1881-1941). I és per tot això que si, com digué Joan Fuster, la filosofia és una qüestió de càtedra, i no ens centrem en res més, de seguida veurem que el paisatge és tristíssim ja que el món acadèmic ha patit les vicissituds d'un context polític nefast i d'una rècula de preteses eminències igualment nefastes. Les dictadures, les guerres... i la mandra han fet que la continuïtat acadèmica hagi estat molt difícil, la qual cosa ha provocat, per exemple i com va remarcar Rodolf Llorens i Jordana (1910-1985), que es fes una contrareforma sense haver passat per la reforma i, com ha dit Miguel Morey (1950-), que, posteriorment, es passés del franquisme a la postmodernitat amb una alegria i una inconsciència desorbitades. Malgrat tot, i com

també va estudiar Joan Fuster, és cert que en cada època, com ja hem vist en relació amb la medieval, hi ha opcions filosòfiques diverses i en lluita. No és casual que autors erasmistes com Gaspar de Centelles i Jeroni Conques, que estaven al cas del que s'editava a París i a Basilea i que compraven llibres a Lió (com el *Pantagruel* de Rabelais), fossin emprisonats. De fet, sobre l'època moderna, a *Heretgies, revoltes i sermons* (1968) Fuster escriu:

El primer terç del segle xvi va ser, al País Valencià, un temps de bigarrada efervescència intel·lectual: d'idees i creences. [...] Però ens consta que aquest sumptuós embolic de llibres, de polèmiques i de mútues persecucions era *apanage* d'unes poques dotzenes de persones [...]. Com a tot Europa, aleshores. En canvi no sabem pràcticament res de l'eco que la complexa picabaralla culta tenia entre les classes socials desqualificades i majoritàries. [...] No diré que el poble —poble menut— entengués, ni atengués, la fraseologia enreessada dels predicadors tomistes, escotistes o lul·lians, ni estigués al corrent de les delicades confabulacions filològico-piadoses dels seguidors d'Erasme, ni que se sentís atret pels clandestins admiradors de Luter. Tanmateix, alguna cosa sí que devia transcendir-hi. Alguna cosa.

Hem d'afegir que la historiografia sobre el pensament filosòfic en la cultura catalana ha patit o bé el menyspreu o bé el silenci de la major part de la historiografia espanyola, en la qual hi ha molt de reaccionisme contra el progrés del pensament, com en els treballs d'Ángel González del 1946, de Roig i Gironella del 1952 o de Francisco Puy del 1966 que arremeten contra l'entrada de les noves idees i de

la Il·lustració. Un exemple d'aquestes maneres de fer el trobem al voltant de la lliçó inaugural del curs de 1937-1938 que Pere Bosch-Gimpera (1891-1974) llegí a la Universitat de València, que en aquell moment era la capital accidental de la República Espanyola, lliçó en què constata i argumenta la falsedat de la visió ortodoxa d'Espanya. Lliçó que fou atacada i refutada abans que tothom la pogués llegir, perquè no es va poder distribuir fins moltes dècades després que s'hagués fet popular l'atac que li va etzibar Menéndez Pidal al pròleg de la seva *Historia de España* (1947). Primer se'n van conèixer els atacs i després, l'any 1978, es va poder llegir el text objecte dels atacs. Primer van arribar les refutacions i després l'obra original. Aquest fet fa vàlida l'anècdota d'aquell catedràtic de filosofia que esmenta Miquel Tarradell (1920-1995) al pròleg del text de Bosch-Gimpera, segons la qual el dit catedràtic preferia que els seus alumnes coneguessin no pas les teories de Kant sinó "su refutación".

D'una historiografia

De visions més o menys generals de la filosofia en la cultura catalana en tenim poques. Des de principis del segle xx s'ha intentat definir allò que podia ser la filosofia nacional del país o la filosofia catalana, per exemple Salvador Bové i Salvador (1869-1915) i Josep Pou i Batlle (1868-1957) amb *La filosofía nacional de Catalunya* (1902) i *La filosofía catalana sa existència, sos caràcters, sa decadència y necesitat de sa restauració* (1907), respectivament. Tam-

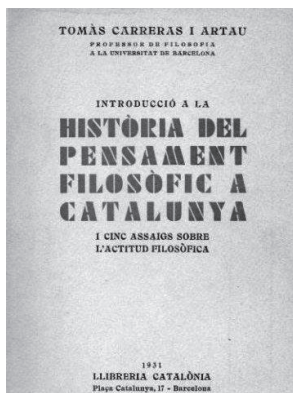
Història del pensament filosòfic a Catalunya (1931), de Tomàs Carreras i Artau.

bé a *Estudi sobre'l caràcter del poble català en ses tres manifestacions literària, artística é intelectual*. de Frederic Clascar i Sanou (1873-1919) i Norbert Font i Sagué (1874-1910) i, posterior-

ment (iniciada el 1946), a la voluminosa *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya* (1900-1936) d'Alexandre Galí i Coll (1886-1969), de la qual la part dedicada al pensament filosòfic fou reeditada l'any 2004.

Era l'any 1931 quan Tomàs Carreras i Artau (1879-1954) publicà *Història del pensament filosòfic a Catalunya i cinc assaigs sobre l'actitud filosòfica*, del qual, el 1932, el jove Pere Grases i González (1909-2004) en feia una ressenya al *Diari de Mataró* dient que “era clau, recobrada la consciència històrica de la nació i rehabilitada l'autonomia política, per configurar la consciència de la nostra evolució”. Un Pere Grases que tanca l'article dient, molt d'acord amb la reflexió de Víctor Català, que en la cultura catalana sempre s'ha fet filosofia, la qual ha estat condicionada i lligada a les necessitats espirituals i als ideals de cada època.

La visió de Carreras i Artau naixia seguint allò que havia delimitat Josep Torras i Bages (1846-1916) a

La tradició catalana. Estudi del valor ètic i racional del regionalisme català, llibre editat el 1892 i reeditat el 1905, i s'oposa a la perspectiva de la història de la filosofia catalana que el 1918 havia publicat Francesc Pujols i Morgades (1882-1962) a *Concepte general de la ciència catalana* (una història del pensament català que queda rellegida i relligada el 1942 a *Descartes i Comte en el pensament occità*, obra publicada el 2021).

Al primer terç del segle xx els germans Carreras i Artau, Serra Húnter i Ignasi Casanovas (1872-1936) van iniciar un estudi ben fet del pensament filosòfic en la cultura catalana. Posteriorment, n'han fet treballs destacats Eusebi Colomer (1923-1997) o Miquel Batllori (1909-2003), però no s'ha disposat d'una historiografia constant, rigorosa i global, sobretot a causa de les visions interessadament reduccionistes que es donaren de la filosofia en la cultura catalana durant el franquisme. Per aquest motiu, l'any 1958 Joaquim Carreras i Artau (1894-1968) afirma que s'ha arribat a un punt de mescla i de manca de claredat en què hi ha tres denominacions per definir la filosofia catalana: “filosofia nacional”, “filosofia lul·liana” i “filosofia del sentit comú”, i afegeix que si bé és cert que cal distingir i oposar la lul·liana i la del sentit comú, si les separem ambdues traeixen l'esperit de Catalunya (que és arrau-xat i assenyat al mateix temps). L'any 1968, Rodolf Llorens, tot i tenir clar i defensar, com Joaquim Carreras, que en la cultura catalana hi ha rauxa i seny, va afegir que “quan el català surt del simplisme

Rodolf Llorens i Jordana
(Vilafranca del Penedès, 1910-Caracas, 1985).

filosòfic (Vives, Balmes, Martí d'Eixalà, Llorens), si n'arriba a dir de disbarats!, i com tira pel dret!, embolica que fa fort sense aturall: Peius Gener, Pujols, Ors". I per això va posar en un primer pla l'obra de Ramon Turró Darder (1854-1926), com a exemple a seguir. Més endavant, una visió gens eixelebrada la donà Miquel Siguan (1918-2010) l'any 1981, per a qui la filosofia catalana ha estat definida des de tres perspectives: la de Torras i Bages que la vol tomista, la de Frederic Clascar que la vol lul·lista i la dels que la volen del sentit comú. Tot i ser una mirada més plural, és insuficient i deficitària ja que, per exemple, també Diego Ruiz o Francesc Pujols se sentiren hereus de Llull i molts tomistes es van

considerar empeltats del sentit comú. La mateixa Societat Catalana de Filosofia (nascuda el 1923) és un bon exemple de la pluralitat de camins que té el pensament filosòfic català al llarg del segle xx, com ha estudiat Conrad Vilanou en l'article "Societat Catalana de Filosofia, 1923-2023: cent anys de filosofia, un segle de paraules i pensaments", publicat a *Ars Brevis* l'any 2024.

Totes les perspectives que acabem d'esmentar tenen una base real, però són fruit d'unes historiografies no sempre ben fetes, parcialment fetes o ideològicament decantades. Alguns treballs solen convertir la part en el tot i moltes vegades en fan una caricatura. Per tant, a les pàgines que segueixen hem d'intentar acotar la complexitat i definir les continuïtats (perquè les ruptures són ben clares) i els moments i autors més interessants amb l'objectiu de tenir una memòria viva i vital.

Se'ns imposa el bon coneixement de la pròpia història ja que és fonamental per a la filosofia (i per a qualsevol disciplina o cultura que es considerin fermes i plurals). No hi ha tradició sense continuïtat i sense reconeixement crític. El pensament filosòfic no naix com un bolet ni és fruit d'un sol dia. Tampoc no hi ha continuïtat filosòfica si hom només se centra en la mera recepció crítica o erudita del que fan els altres i de les modes. Ho va copsar el barceloní Santiago Valentí i Camp (1875-1934) l'any 1922 (en un castellà postís):

En España, a diferencia de otros países, no existe una trayectoria espiritual definida; antes al contrario se advierte que todas las doctrinas filosóficas, científicas y sociales, a pesar de los titánicos esfuerzos de sus propugnantes, no llegan a constituir un sistema, una escuela, un núcleo de laborantismo, con características propias y cuyas enseñanzas trasciendan a la colectividad. [...] Y es que en España tan solo hemos sido capaces de estudiar, unas veces, lo pretérito, con un sentido meramente erudito, y otras, solo nos hemos preocupado de decorar la existencia de las generaciones actuales, pero por incapacidad, por pereza o por egoísmo, no hemos acertado a vivir intensamente la vida espiritual, porque entre los poetas, los sabios, los filósofos, los filántropos, los agitadores y los utopistas y todas las capas de la sociedad no ha existido, más que excepcionalmente, un nexo, una compenetración sincera.

I per tot això també cal tenir en compte el que diu Josep Maria Rovira Martínez: “La nostra història filosòfica és constituïda més per punts que per línies, més per autodidactisme que per tradició.” Ramon Alcoberro (1957-) té bona part de raó quan diu que en estudiar molts autors catalans és bo utilitzar la idea de constel·lació, ja que permet veure’n la relació amb altres pensadors i amb institucions diverses.

Al darrer terç del segle xx també s’han fet bons treballs historiogràfics, entre els quals podem destacar els que en presenten una visió global com els de Sebastià Trias Mercant (els anys 1985 i 1995 amb *Història del pensament a Mallorca*), Norbert Bilbeny (l’any 1985 amb *Filosofia contemporània*

de Catalunya), Xavier Serra (els anys 2010 i 2013 amb *Història social de la filosofia catalana. La lògica (1900-1980)* i *La filosofia en la cultura catalana*) i els tres volums col·lectius coordinats per Pompeu Casanovas i Josep Monserrat (els anys 2003 i 2004 amb el títol *Pensament i filosofia a Catalunya*). També cal reivindicar dues col·leccions acadèmiques imprescindibles: la de la Universitat Ramon Llull (que porta el nom d'Eusebi Colomer) i la que impulsa la Càtedra Ferrater Mora (que es diu: "Noms de la filosofia catalana").

Sigui com sigui, és cert, com ha remarcat Jordi Sales (1943-) diverses vegades, que no podem tenir una filosofia forta sense una bona historiografia. És a dir, sense tenir en compte i passar comptes amb els precedents.

Més enllà dels tòpics

Aquesta breu aproximació al pensament filosòfic en la cultura catalana des dels seus orígens fins al segle xx, es desplega en sis capítols que, de manera cronològica i conceptual, expliquen el camí de les idees i de les institucions filosòfiques i els seus autors i es clou amb un capítol dedicat a la llengua. Moltes dades han quedat al calaix i altres hom les pot considerar massa sintètiques o divulgatives, però pensem que hem construït una bona visió de conjunt. I és segur que a mesura que s'avanci en l'edició d'obres completes, en estudis monogràfics..., moltes de les coses que diem seran amplia-

des, matisades i corregides. Aquesta és la tasca de la investigació històrica, que sempre ha de ser compartida i que evoluciona amb el pas dels anys. Tampoc no hem desplegat anàlisis exhaustives de les obres de pensadors importants, i a voltes prolífics, com Ramon Llull, Jaume Balmes, Jaume Serra Húnter, Eduard Nicol i Francisca, Joaquim Xirau i Palau, Xavier Rubert de Ventós..., ja que ens hauríem desviat dels objectius d'aquesta col·lecció i perquè de la majoria se'n troben treballs monogràfics ben fets.

A partir d'aquí, volem desplegar un discurs que permeti trencar una sèrie de tòpics sobre els catalans i la filosofia, entre els quals els de tenir mandra per reflexionar de manera rigorosa i el nostre alt grau d'individualisme. I, en dir això, el primer que ve al cap és una anècdota de Francesc Pujols, segons la qual, quan li van preguntar com era que els filòsofs catalans no es barallaven (cosa que sí que passa en altres llocs, com Alemanya), va dir que era perquè a Catalunya cap filòsof no llegeix l'obra d'un altre filòsof. I tenia bona part de raó, tot i que en la cultura catalana sí que hi ha hagut diàlegs i baralles prou intenses en la batalla per les idees. Per començar i des d'antic, entre el tomisme oficial i el lul·lisme i, per acabar, l'obra de Pujols en contraposició a la visió de Torras i Bages i en diàleg amb Eugeni d'Ors. Diàlegs, lectures i, a vegades, fins i tot cops de pedra, per exemple entre els estudiants franciscans i dominics a la Girona medieval, exilis i judicis inquisitorials, per exemple als espi-

Francesc Pujols i Morgades (Martorell, 1882-1962) i Salvador Dalí i Domènech (Figueres, 1904-1989). Fundació Francesc Pujols.

rituals i als beguins, i relectures i reinterpretacions, com les que ha generat el símbol orsià de *La Ben Plantada*, el qual

ha originat contraimatges com *La Ben Nascuda* de Rodolf Llorens o *La Real Ben Plantada* de Salvador Dalí, ja que al llarg del segle xx, i a partir de l'obra orsiana, hi ha un seguit de debats i de propostes que són fruit d'una cultura que és viva i que es vol viva i en què hi participen, entre altres, Pere Coromines, Santiago Rusiñol, Joan Capó, Carme Montoriol, Rodolf Llorens i Salvador Dalí.

L'anècdota pujolsiana també porta a la memòria la idea de Rodolf Llorens de la filosofia com a lluita, la qual el va portar a rebatre amb contundència, com també havia fet Núria Folch (1916-2010), *Les formes de la vida catalana* (1944) de Josep Ferrater Mora (1912-1991). I és que si per a Ferrater els catalans som persones amb seny, mesura, continuïtat i ironia, per a Llorens, segons diu a *Com hem estat i com som els catalans* (1968):

Som rampelluts i ho tirem tot a rodar i en renou ens movem com el penell a mercè del vent, si estem sempre com gat i gos i vivim constantment en moció i emoció, i ens la passem en crisi —que vol dir separació—, i anem a bursades i batzegades i fent tentines. Artífex de l'esberla i la clivella, només acostumem a ser fermes en la rivalitat, impenitents en dissentiment, perseverants en la querella, inconcussos en el repudi, aferrissats en la pugna intestina, porfidiosos en la incompatibilitat, persistents en els antagonismes, corcons en els rancors, obstinats en la venjança, entercs en la desunió, recalcitrants en la dispersió, repatanis en la segmentació, pertinaços en el fraccionament, contumaços en la contumèlia, impertèrrits a tirar cadascú pel seu cantó, caparruts a ficar la banya en tants caps tants barrets.

I també ens fa recordar que hi ha hagut moltes èpoques amb conflictes filosòfics en què alguns dels autors han acabat a la presó o a la foguera, que l'obra de Vives també va ser rotundament refutada pel reaccionari Benet de Perera (1535-1610) i que al segle xv les disputes entre les diferents escoles lul·listes de Mallorca foren conseqüència d'un clar enfrontament entre els trinitaristes i els puig-randistes.

És ben cert que qualsevol cultura o tradició filosòfica necessita debat i lluita, i que les discontinuïtats polítiques i acadèmiques, les guerres i els exilis l'han fet molt difícil en la cultura catalana. Posem com a exemple el debat entre Emili Mira (1896-1964) i Ramon Sarró (1900-1993), amb Heidegger i Husserl de fons i sobre l'existencialisme en la psiquiatria catalana al segon terç del segle xx que,

com conta Francesc Tosquelles (1912-1994), quedà estroncat per la guerra i l'exili. Amb tot, sí que tenim debats interessants com el que generà la penetració de l'espiritisme a Catalunya a la segona meitat del segle XIX i el que es va obrir amb la introducció de les idees anarquistes, també a cavall dels segles XIX i XX. Sense aquest context no entendríem la publicació de llibres d'adscripció maçònica com *La revolución filosófica, moral, religiosa y social* (1873) de Juan de la Cruz Vidal i Pla i reaccionaris com *La razón contra la anarquía* (1906) de Josep Buxadé. I és cert que el penúltim exili va trencar la vida filosòfica i intel·lectual que s'havia creat a redós de la Universitat Autònoma de Barcelona / Universitat de Catalunya d'ençà de l'autonomia universitària del 1933, com bé ha assenyalat Eduard Nicol i Francisca (1907-1990), i que una part d'aquest diàleg, com el d'ell amb Domènec Casanovas (1910-1978), es va fer a l'exili.

El diàleg franc i rotund és important per adquirir fortalesa i per al desenvolupament del pensament filosòfic. I la seva discontinuïtat és un mal endèmic en la nostra cultura, però no pas pel nostre individualisme. El diàleg és un efectiu “anar i tornar en les dues direccions”, com el seny. I en català del diàleg, com recorda Rodolf Llorens, en diem “enraonar”: aconseguir una raó compartida.

D'altra banda, al costat de l'estereotip de l'individualisme, un altre gran tòpic que acompanya el pensament filosòfic català és el de la timidesa i

el del sentit pràctic. El que diu que som assenyats, mercantilistes i poc desvergonyits.

La popularització de la idea de seny com a sentit comú és un problema que hem de tenir en compte perquè si el seny naix del diàleg i el promou, el sentit comú promou el monòleg i mata el diàleg. La perversa identificació del seny amb el sentit comú ha estès la idea de la incapacitat congènita dels catalans per fer filosofia forta, ben present en multitud de publicacions, per exemple a *Iniciació a Catalunya* (1975) de Romà Comamala (1921-2000): “Més observador que especulatiu, no és estrany que el català s’hagi lliurat mòdicament al pensament metafísic”, tot i que contra aquesta visió hi ha autors com Carles M. Espinalt (1920-1993) a *Pensar en català* (1983).

Així mateix, les discontinuïtats acadèmica i política han generat personatges arrauxats que han explotat l’humorisme àcid i corrosiu, com en el cas de Pompeu Gener i Babot (1846-1920). I és que també formen part de la nostra història filosòfica documents com els conservats a l’Arxiu de la Corona d’Aragó de Barcelona (secció Consell d’Aragó 205/3 i 206/1) que parlen dels aldarulls que hi va haver els anys 1681 i 1682 als carrers de Barcelona per la provisió d’una plaça de filosofia. I personatges pintorescos com el gironí Alfons Vidal i Planas (1891-1965), escriptor, periodista, bohemí i sindicalista de la CNT que es doctorà en metafísica a la Universitat d’Indianapolis, va treballar a

les universitats de Fordham i de Los Angeles, va ser catedràtic de Literatura Espanyola i de Filosofia Elemental a l'Institut Juan Diego de Tijuana i, després de la Guerra Civil de 1936-1939 i a l'exili, va publicar llibres com *Poemas del destierro, de yanquilandia y de la muerte* (1963), *Cirios en los rascacielos* (1963) i *Las hogueras del ocaso* (1965). Un autor nascut a Santa Coloma de Farners que va tenir una vida de pel·lícula que el va portar del seminari a la presó i a la bohèmia, que va escriure articles antimilitaristes, que va viure en ciutats com París i Nova York i que va triomfar com a novel·lista i autor teatral en castellà. I autors que han treballat fora de les nostres fronteres sense haver tingut un diàleg franc i fructífer amb el que passava a dins, com Lluís Farré i Magre (1902-1997) i Frederic Riu Farré (1925-1985).

Cal rebatejar que tots els pensadors catalans tinguin la tara de ser massa individualistes i pràctics i, al mateix temps, cal dir que aquest individualisme també ha servit per sobreposar-nos a grans dificultats polítiques i institucionals mitjançant l'obra de personalitats que han tirat del carro totes soles i amb una gran eficàcia, ja sigui creant tot un sistema filosòfic (com és el cas d'Eduard Nicol des d'un exili viscut com un dolor intens) o una obra impressionant (com Ramon Llull) i obres de referència com el *Diccionario de filosofía* de Josep Ferrater Mora.

És cert que les causes del fet de no disposar d'un pensament filosòfic més fort i més internacionalit-

zable són profundes i tenen a veure amb factors polítics, econòmics i institucionals, i amb el fet que molts dels pensadors amb més potencial van morir molt joves (Llorens i Barba, Jaume Balmes, Joan Crexells, Joaquim Xirau...). Pocs autors de la cultura catalana formen part del que es pot dir la “història universal” de la filosofia, però això no vol dir que no hi hagi pensament i que les formes que ha adquirit no siguin significatives de la nostra societat. I només coneixent-les deixarem de ser adamistes i de viure de tòpics i de mites perquè és un error fatal pensar que no tenim història i que no cal conèixer-la.

Director de col·lecció: Josep-Lluís Carod-Rovira

© dels textos: Joan Cuscó i Clarasó, 2026

© de les fotografies: els seus autors i arxius corresponents, 2026

© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2026

Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: setembre de 2026

ISBN: 978-84-1303-739-4

DL: L 651-2026

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.